

І. ВІКТОРЕНКО

Проблема формування професійного мислення на етапі становлення
майбутнього вчителя природознавства

УДК 378.147:37.011.3-051:5:159.955

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ НА ЕТАПІ СТАНОВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПРИРОДОЗНАВСТВА

Ірина Вікторенко

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри теорії і практики початкової освіти
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
м. Слов'янськ Донецької області, Україна
viktorenko@ukr.net

Анотація. У статті з філософсько-педагогічних позицій розглянуто професійне мислення майбутнього вчителя як важлива складова підготовки майбутніх фахівців до творчої професійної діяльності. Визначено роль феномена професійного мислення майбутніх учителів природознавства початкових класів у набутті ними методичної компетентності. Зроблено акцент на тому, що у вирішенні проблеми розвитку продуктивного мислення молодшого школяра істотну роль відіграє вчитель і організоване ним творче освітнє середовище, яке орієнтоване на задоволення інтересів учнів, їхніх пізнавальних потреб, зокрема у творчій діяльності.

Не вдаючись до детального аналізу термінів як динамічних понять, у науковому дослідженні розкрито сутність понять «професійне педагогічне мислення», «творче педагогічне мислення». Автором представлено фактори, що спричиняють проблему формування професійного мислення в майбутніх учителів на сучасному етапі розвитку українського суспільства та вітчизняного освітнього простору. Визначено загальні напрями роботи, що забезпечують зростання означеного феномена. Вони мають бути головними і для формування професійного мислення майбутнього вчителя природознавства початкових класів.

Перспективним автор вбачає розкриття умов формування продуктивного педагогічного мислення майбутнього вчителя природознавства початкових класів, а також методів і прийомів, що забезпечують його успішність.

Ключові слова: компетентнісний підхід; методична компетентність учителя в навчанні природознавства молодших школярів; власна траєкторія професійного становлення і зростання майбутнього вчителя; розвиток професійного мислення майбутніх учителів природознавства початкових класів; професійне педагогічне мислення; творче педагогічне мислення; напрями професійно орієнтованого впливу на майбутнього вчителя, що забезпечують зростання професійне мислення майбутнього вчителя.

ПРОБЛЕМА ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО МЫШЛЕНИЯ НА ЭТАПЕ СТАНОВЛЕНИЯ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ПРИРОДОВЕДЕНИЯ

Ирина Викторенко

кандидат педагогических наук, доцент кафедры

I. ВІКТОРЕНКО

Проблема формування професійного мислення на етапі становлення
майбутнього вчителя природознавства

теории и практики начального обучения

ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

г. Славянск Донецкой области, Украина

viktorenko@ukr.net

Аннотация. В статье с философско-педагогических позиций рассматривается профессиональное мышление будущего учителя как важная составляющая подготовки будущих специалистов к творческой профессиональной деятельности. Определена роль феномена профессионального мышления будущих учителей природоведения начальных классов в приобретении ими методической компетентности. Сделан акцент на том, что в решении проблемы развития продуктивного мышления младшего школьника существенную роль играет учитель и организованное им творческая образовательная среда, нацеленная на удовлетворение интересов учащихся, их познавательных потребностей, в частности, в творческой деятельности.

Не вдаваясь в детальный анализ терминов как динамических понятий, в научном исследовании раскрыта сущность понятий «профессиональное педагогическое мышление», «творческое педагогическое мышление». Автором представлены факторы, вызывающие проблему формирования профессионального мышления у будущих учителей на современном этапе развития украинского общества и отечественного образовательного пространства. Определены общие направления работы, обеспечивающие рост указанного феномена. Они должны быть определяющими и для формирования профессионального мышления будущего учителя природоведения начальных классов.

В перспективе автор видит раскрытие условий формирования продуктивного педагогического мышления будущего учителя природоведения начальных классов, а также методов и приемов, обеспечивающих его успех.

Ключевые слова: компетентностный подход; методическая компетентность учителя в обучении природоведения младших школьников; личностная траектория профессионального становления и роста будущего учителя; развитие профессионального мышления будущих учителей природоведения начальных классов; профессиональное педагогическое мышление; творческое педагогическое мышление; направления профессионально ориентированного воздействия на будущего учителя, обеспечивающие рост профессионального мышления будущего учителя.

THE PROBLEM OF FORMING PROFESSIONAL THINKING AT THE STAGE OF DEVELOPMENT OF THE FUTURE TEACHER OF NATURE STUDY

Iryna Viktorenko

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor

SHEE “Donbas State Pedagogical University”

Sloviansk, Donetsk Region, Ukraine

viktorenko@ukr.net

Abstract. The purpose of primary school teachers' professional training is forming their methodological competence in teaching primary school children Nature Study. Mastering methodological competence by the teacher requires to focus main attention on training teachers

with advanced creative skills, research skills, ready to solve creative and research tasks, complex professional and pedagogical problems of education. Analysis of scientific works allowed to conclude that professional thinking of the majority of teachers is not creative, it is full of stereotypes and methodological clichés; young teachers are not able to use the acquired knowledge creatively in the practice of training and find creative solutions, especially while dealing with many educational problems that arise during the training and education of schoolchildren. This is the result of the fact that the modern style of the future teacher's professional thinking during his training at pedagogical university is not formed purposefully.

Relevance of the study is enhanced with the lack of creative activity experience of most students of that age. At the same time, it was found that primary school age is an extremely favorable period for the developing the natural creative potential of a person through the creative learning environment organized by the teacher. Therefore, among the priorities of higher pedagogical education there is the problem of forming professional thinking of future primary school teachers of Nature Study aimed at developing school children who can think creatively, approach to situations in relations "man – nature" innovatively to detect cognitive activity, initiative and critically analyze their own actions.

The aim of the article is to outline the factors that cause the problem of forming the future teachers' professional thinking at the present stage of development of Ukrainian society and national educational space, reveal the essence of the concepts of "professional pedagogical thinking", "creative pedagogical thinking" and identify common areas of providing growth appointed phenomenon.

The analysis of scientific sources revealed that the studied problem is one of the central in contemporary educational policy and science. This is due to rapid changes in the economic, social and cultural conditions in society, the European integration process started in the humanitarian sphere, significant recovery of information and innovative processes which have become intensive development in the national educational space.

In the study the professional pedagogical thinking is considered as a cognitive process of identifying pedagogical problematic, the solution of which is characterized by personal inclusion of the teacher in transformation in the professional activity. The opinion about the necessity of purposeful forming and developing the future specialists' creative pedagogical thinking is proved.

The study allowed to conclude that the future teacher's readiness to forming young learner's subject Nature Study competence is driven by organizing optimal educational environment aimed at the forming and developing professional thinking of the future professional and orienting his professional and educational activities on forming productive thinking of his pupils; the areas of work outlined in the article are the main ones for the formation of professional thinking of the future primary school teacher of Nature Study.

Key words: competence approach; methodological competence of the teacher in teaching primary schoolchildren Nature Study; own trajectory of future teachers' professional development and growth; development of professional thinking of the future primary school teachers of Nature Study; professional pedagogical thinking; creative pedagogical thinking; areas of professionally oriented impact on the future teachers that provides increasing future teachers' professional thinking

Постановка проблеми в загальному вигляді. Інтеграція національної освіти у світовий простір зумовлює оновлення системи підготовки майбутніх фахівців на засадах компетентнісного підходу. На сучасному етапі розвитку системи вищої освіти метою фахової підготовки

вчителя початкових класів є формування його методичної компетентності в навчанні природознавства молодших школярів як неодмінної умови його готовності до формування предметної природознавчої компетентності молодших школярів у межах освітньої галузі «Природознавство». У дослідженні під *методичною компетентністю вчителя природознавства початкових класів* розуміємо інтегративну властивість особистості, що виявляється в теоретичній і практичній *готовності* вчителя до формування предметної природознавчої компетентності молодших школярів під час навчання освітньої галузі «Природознавство» (сформованість предметно-теоретичних (природничих), психолого-педагогічних і дидактико-методичних знань і вмінь, досвіду їх застосування і особистісно значущих якостей особистості); *здатності* вчителя до організації навчально-виховного процесу відповідно до сучасних вимог підготовки молодших школярів на засадах особистісно зорієнтованого, технологічного і компетентнісного підходів; *спроможності результативно діяти*, ефективно розв'язувати методичні задачі різної складності, що виникають під час навчання молодших школярів природознавства; *готовності* виконувати різноманітні професійно-педагогічні функції під час навчання молодших школярів змісту початкової загальної освіти, що визначається навчальним предметом та освітньою галуззю «Природознавство» для успішної продуктивної педагогічної діяльності, усвідомлюючи її соціальну значущість і особисту відповідальність за результати цієї діяльності, необхідність її постійного вдосконалення.

Набуття вчителем методичної компетентності вимагає сьогодні головну увагу зосередити на підготовці нового покоління педагогів, готового до вирішення творчих і дослідницьких завдань, розв'язання складних професійно-педагогічних проблем навчання і виховання з урахуванням вітчизняного й зарубіжного досвіду. Вища педагогічна школа покликана забезпечити успішне проходження кожним студентом *власної траєкторії професійного становлення і зростання майбутнього вчителя*, який матиме розвинені творчі здібності, дослідницькі вміння, духовно-моральні цінності, буде ерудованим, із широким кругозором, зі стійкими моральними якостями, готовим до ефективної взаємодії з учнями в процесі педагогічної співпраці на основі впровадження сучасних технологій для досягнення високих результатів, здатним до рефлексивної діяльності і постійного самовдосконалення, спроможним виховати майбутнє

покоління, що вміє креативно мислити, нестандартно підходити до життєвих ситуацій у сфері відносин «людина – природа», виявляти пізнавальну активність, ініціативу, критично аналізувати власні дії.

У зв'язку з цим однією з основних проблем підготовки сучасного вчителя є проблема розвитку професійного мислення майбутніх учителів природознавства початкових класів. Адже «ефективність розвитку дитячої творчості значною мірою залежить від ступеня сформованості інтелектуальної культури педагога та учня, основними показниками якої є вміння мислити і конструктивно взаємодіяти з іншими» [5, с. 37].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані з формуванням мислення взагалі й професійного мислення фахівця зокрема, завжди привертало увагу науковців та практиків. Окреслене питання в різні часи і в різних контекстах розглядалося філософами (М. Мамардашвілі, І. Меркулов, В. Черняк) і методологами (О. Майданов, Г. Щедровицький), психологами (П. Гальперін, В. Зінченко, О. Леонтьєв, Л. Рубінштейн, Л. Фрідман та інші), філологами (В. Дем'янков, О. Лагута), інформатиками (Є. Корнієнко, В. Сорокін та інші), педагогами (І. Нікольська, А. Столяр) та іншими.

За останні роки зацікавлення до проблеми розвитку професійного мислення майбутнього вчителя суттєво зросло: сутність та особливості педагогічного мислення розглянуто Л. Турищевою [8]; сутність поняття «професійне мислення» з позиції рефлексії та саморефлексії, види та типи професійного мислення досліджено М. Марусинець [4]; питання особливостей та функцій педагогічного та професійного мислення вчителя, професійні характеристики педагогічного мислення висвітлено в працях О. Дубасенюк [2]; проблема творчого мислення майбутнього вчителя музики та процес його розвитку в майбутніх учителів музики на заняттях сольфеджіо за допомогою інноваційних методів та прийомів роботи зі студентами є предметом наукових розвідок І. Ходоровської [10]; професійне мислення майбутніх учителів фізичного виховання, його види згідно зі специфікою навчання представлено в роботах С. Собко [7].

Важливими в контексті проблеми дослідження є сучасні наукові праці, у яких автори відзначають досить низький рівень розвитку творчого мислення учнів означеної вікової категорії та недостатнє обґрунтування наукових основ розвитку означеного феномена: розвиток творчого мислення учнів у навчально-виховному процесі початкової школи

(О. Лоюк); особливості розвитку творчого мислення в перехідний період від дошкільного до молодшого шкільного віку (В. Іванова); методичні засади формування творчого мислення учнів початкової школи в процесі мистецької діяльності (В. Григор'єва); діагностика та формування творчого математичного мислення молодших школярів (Л. Скалич). У названих дослідженнях науковцями відзначено важливість молодшого шкільного віку з його новоутвореннями як надзвичайно сприятливого періоду для розвитку природного творчого потенціалу особистості.

Незважаючи на інтенсивні різнопланові дослідження, проблема формування професійного мислення в майбутніх учителів природознавства початкових класів, а також досвіду мислєдїяльності (розвиток поняттєвого, творчого і дивергентного мислення) молодших школярів на уроках природознавства до цього часу не отримало достатньої уваги в освітній системі вищого навчального закладу та навчально-виховній діяльності початкової школи. Актуальність дослідження посилено тим, що на сьогодні важливим є розуміння молодшими школярами сутності понять і зв'язків між ними, уміння виконувати розумові операції на порівняння, узагальнення, доведення; проведення аналогій; визначати, яка саме інформація потрібна, швидко знаходити та оцінювати її достовірність і успішно застосовувати. Проте такий досвід відсутній у більшості учнів. Щоб навчити цього, необхідно організувати *творче освітнє середовище*, спрямоване на розвиток мислення дітей, навчання їх нестандартно міркувати, висувати нові ідеї та доводити їхню життєздатність та орієнтоване на задоволення інтересів учнів, їхніх пізнавальних потреб, зокрема у творчій діяльності.

Формулювання цілей статті. Мета дослідження полягає в розкритті факторів, що спричиняють проблему формування професійного мислення в майбутніх учителів на сучасному етапі розвитку українського суспільства та вітчизняного освітнього простору, розкритті сутності понять «професійне педагогічне мислення», «творче педагогічне мислення» та визначенні загальних напрямів роботи, що забезпечують зростання означеного феномена.

Виклад основного матеріалу дослідження. Зростання зацікавлення до проблеми розвитку професійного мислення майбутнього вчителя за останні роки пояснюється, насамперед, швидкою зміною економічних та соціокультурних умов у суспільстві, розпочатими євроінтеграційними

процесами в гуманітарній сфері, суттєвим поштовхом до інформатизації процесів у вітчизняному освітньому просторі, а також у зв'язку зі змінами пріоритетів у педагогічній освіті та намаганнями стандартизувати вимоги до майбутніх вчителів через запровадження в систему підготовки кадрів професійних компетенцій.

Інформатизація всіх сфер суспільного життя, наслідком чого слід розглядати активізацію інформаційного обміну між суб'єктами інформаційних стосунків, спричиняє появу і циркуляцію у вітчизняному освітньому просторі великих обсягів інформації. Якість цієї інформації не гарантує її беззастережне застосування в навчальному процесі, бо серед неї досить багато інформаційного сміття, смислових і змістовних перекручувань, навмисної тематичної і фактичної дезорієнтації тощо.

У тій же її долі, що містить корисну професійну інформацію, – за виключенням фундаментальних знань, – спостерігається досить швидко її старіння, що тягне за собою постійне її оновлення та спричиняє необхідність її перероблення.

Зрозуміло, що переопрацювання педагогічної інформації в сучасному освітньому просторі вимагає від учителя не лише володіння фахово орієнтованими мислєдіяльними процедурами, а й здатності до професійного аналізу змісту предметної та психолого-педагогічної інформації й усвідомлення її смислу, здатності до творчого мислення на рівні психолого-педагогічних категорій, до креативних рішень.

Ще один важливий фактор, що вимагає від учителя здатностей до творчого мислення й креативних рішень, пов'язаний з інноваційними процесами, які набули інтенсивного розвитку в системі освіти – як загальній, так і вищій. Такого роду процеси зачіпають не лише і не стільки зміст навчання, а й методи, форми, засоби, вимагають певних організаційних заходів та певного рівня професійної підготовленості й психологічної готовності [1].

Останнє є виключно важливим, бо головною виконавською «фігурою» в будь-якому інноваційному процесі завжди є викладач або вчитель. Від підготовленості вчителя та сформованих у нього психологічних установок залежить практично все.

Як свідчать дослідження вітчизняних і російських педагогів і психологів (Ю. Кулюткін, В. Сластьонін, М. Кашапов та інші), *професійне мислення* більшості *вчителів* є далеко не творчим, насичене стереотипами і

методичними штампами, незважаючи на те що «професійна специфіка мислення педагога обумовлена, передусім, необхідністю розуміння прихованих від безпосереднього спостереження внутрішніх механізмів і законів розвитку як особистості загалом, так і окремих психічних процесів і станів людини, емоціональних переживань, відношень, інтересів, причин виникнення різних [педагогічних] проблем» [9].

Зокрема, М. Кашапов визначає *професійне педагогічне мислення* як «пізнавальний процес виявлення педагогічної проблемності, вирішення котрої характеризується особистісною включеністю педагога в перетворення в ході професійної діяльності». Виходячи з цього, визначено й *творче педагогічне мислення* – як «вищий пізнавальний процес пошуку, виявлення і вирішення педагогічної проблемності в ході професійної діяльності педагога, який відбувається на вищому, ієрархічно організованому рівні» [3; 6]. Загальновідомо, що сучасний стиль професійного мислення майбутнього вчителя в період його підготовки в педагогічному університеті цілеспрямовано не формується. У результаті молоді вчителі виявляються не здатними до творчого застосування отриманих знань у практиці навчання та пошуку креативних рішень, насамперед, при подоланні багатьох педагогічних проблем (і задач), що виникають у процесі навчання і виховання учнів.

Лавиноподібний потік інформації, який зараз є невід'ємною частиною освітнього простору, неможливо охопити й опрацювати в межах навчального процесу. Тому вища школа переносить акцент в оволодіння знаннями з аудиторних форм роботи на самостійні, орієнтується на підготовку майбутнього вчителя до постійної й неперервної самоосвіти, самостійному осмисленню [12] і розв'язанню педагогічних проблемних ситуацій, які поставить перед ними шкільне життя. Звичайно, для реалізації подібних задач навчальна інформація повинна ретельно добиратися, структуруватися й методично опрацьовуватися з розрахунку на контингент студентів, умови її використання та подальший час активного оперування нею.

Як відомо, учитель здатен учити інших до тих пір, доки він сам продовжує працювати над власною освітою, доки він може нестандартно мислити й приймати нестандартні рішення, характеризується активною миследіяльністю, намагається відшукувати креативні шляхи розв'язання педагогічних проблем.

Діяльнісний підхід у розгляді проблеми професійного мислення є надзвичайно важливим. З цих позицій у різні часи професійне педагогічне мислення трактувалося в роботах Б. Ломова, Ю. Поваренкова та інших педагогів і психологів. Однак відомий методолог Г. Щедровицький наполягав [12; 13] на розгляді мислення (зокрема й професійного) як мислєдіяльнїсного феномена.

Говорячи про формування та розвиток професійного мислення, слід усвідомлювати, що в руслі мислєдіяльнїсного підходу ця педагогічна задача потребує забезпечення єдності знань, переконань і практичних дій. Тому *професійно-педагогічна підготовка майбутнього вчителя незалежно від форм опрацювання навчального матеріалу має поєднувати його зміст з методами і способами розв'язання задач, методами засвоєння матеріалу, контролю знань тощо, а професійне мислення вчителя, яке супроводжує й забезпечує оволодіння фаховими знаннями й уміннями, виступати як синтез наукового та педагогічного мислення.*

Професійне педагогічне мислення, як синтетичне утворення, характеризується низкою властивостей, що можуть бути поділені на декілька груп [6] залежно від об'єкта, із яким мислення зв'язується:

- загальні (властиві мисленню загалом, мисленню, характерному для конкретної культури);
- особливі (властиві мисленню професійних, вікових, статевих категорій людей);
- індивідуальні (властиві мисленню конкретної людини).

Виходячи зі сказаного, слід вести мову про необхідність проектування і розробки системи роботи, яка б передбачала різні напрями професійно орієнтованого впливу на майбутнього вчителя як на суб'єкт педагогічного процесу:

1. *Розвиток формального логічного мислення* (уміння конкретизувати, узагальнювати, систематизувати, класифікувати, робити умовиводи тощо) у межах і відповідно до освітніх і ділових традицій того культурного простору, у якому існує загальна освіта.

2. *Розвиток діалектичного мислення* (уміння бачити суперечності й протиріччя в педагогічному процесі, прийнятно їх розв'язувати, співставляти й порівнювати педагогічні об'єкти й ситуації, відшукувати в них спільне і відмінне).

3. *Розвиток критичного мислення* (уміння аналізувати системи, методики і технології навчання та їх топічні реалізації, шкільну навчальну і методичну літературу за змістом, стилістикою, смислом, відповідністю віковим категоріям учнів тощо).

4. *Розвиток професійного мислення в категоріях педагогічного моделювання* (уміння проектувати й будувати дидактичні моделі, в основі яких лежать певні педагогічні процеси).

5. *Розвиток професійного мислення із застосуванням дослідницьких методів*, адаптованих до педагогічного процесу (висування гіпотез та їх верифікація, діагностування педагогічних об'єктів і явищ, проектування методичних систем тощо).

6. *Розвиток мислєдїяльнїсних процедур*, зорїєнтованих на самостїйне розв'язання рїзноманїтних методичних задач, пов'язаних із викладанням предметів у початковїй школі.

Висновки:

1. Проблема формування й розвитку професійного мислення майбутніх учителів є однією з провідних у сучасній освітній політиці та науці. Вона викликана швидкою зміною економічних та соціокультурних умов у суспільстві, розпочатими євроінтеграційними процесами в гуманітарній сфері, суттєвим пошквалєнням інформаційних та інноваційних процесів, які набули інтенсивного розвитку у вітчизняному освітньому просторі.

2. Успїх професїйної дїяльностї вчителя взагалї й набуття ним методичної компетентностї зокрема залежить від рївня розвиненостї його професїйного мислення.

3. У вирїшеннї проблеми розвитку продуктивного мислення молодшого школяра їстотну роль вїдїграє вчитель ї організоване ним творче освітнє середовище, яке орієнтоване на задоволення їнтересів учнів, їхнїх пїзнавальних потреб, зокрема у творчїй дїяльностї.

4. Окресленї в статтї напрями роботи є тим фундаментом, на якому зростає професїйне мислення майбутнього вчителя. Вони мають бути головними ї для формування професїйного мислення майбутнього вчителя природознавства початкових класів.

5. Перспективним вбачаємо розкриття умов формування продуктивного педагогічного мислення майбутнього вчителя

природознавства початкових класів, а також методів і прийомів, що забезпечують його успішність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балл Г. Формування готовності до професійної праці у контексті гуманізації освіти / Г. Балл, П. Перепелиця // Психологічні аспекти гуманізації освіти. Книга для вчителя / За ред. Балла Г. – Київ-Рівне, 1996. – С. 112 – 116.
2. Дубасенюк О. Specyfika funkcji myslena zawodowego nauczyciela (Особливості та функції професійного мислення вчителя) // Paradymaty oswiatowe I edukacja nauczycieli / pod redakcja: Wasyla Kremienia, Tadeusza Lewowickiego, Swietlany Sysojewej. – Warszawa – Krakow Wyzsza Szkola Pedagogiczna ZNP, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN, 2010. – С. 277 – 287.
3. Кашапов М. Психология педагогического мышления / М. Кашапов. – Монография. – СПб. : Алетейя, 2000. – 463 с.
4. Марусинець М. Професійне мислення вчителя: рефлексивний аспект / М. Марусинець // Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. – 2014 – № 2(23). – С. 161 – 167.
5. Митник О. Розвиток мислення на уроках природознавства / О. Митник, Н. Богомаз // Учитель початкової школи. – 2013. – № 6. – С. 37 – 40.
6. Психология профессионального педагогического мышления / Под ред. М. Кашапова. – М. : Изд-во «Институт психологии РАН», 2003. – 398 с.
7. Собко С. Професійне мислення на етапі становлення майбутнього вчителя фізичного виховання / С. Собко // Наукові записки КДПУ. Серія: Педагогічні науки / ред кол. : В. Радул [та ін.]. – Кіровоград : КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. – Вип. 121, ч. 2. – С. 75 – 79.
8. Турищева Л. Педагогічне мислення як об'єкт дослідження психологічної служби / Л. Турищева // Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія. – 2013. – Вип. 46(2). – С. 248 – 252. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnpu_psykhol_2013_46%282%29__31
9. Халилова Л. Организация диагностики креативного педагогического мышления. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://conference.kemsu.ru/GetDocsFile?id=11081&table=papers_file&type=1&conn=confDB
10. Ходоровська І. Розвиток творчого мислення майбутніх учителів музики на заняттях сольфеджіо / І. Ходоровська // Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики ХХІ століття : матер. Міжнарод. наук.-практ. конф., 16 – 17 жовт. – 2014. – С. 558 – 563.
11. Щедровицкий Г. Будущее есть работа мышления и действия: Интервью Журналу «Вопросы методологии». – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://magister.konvent.ru/lib/ELIB/textsdif/gp.htm>.
12. Щедровицкий Г. Лекции по психологии, читанные в Ростовском университете (фрагменты) / Г. Щедровицкий // Вопросы саморазвития человека. – Вып. 3. – 1991. – С. 3 – 32.
13. Щедровицкий Г. Процессы и структуры в мышлении: курс лекций. – Из архива Г. Щедровицкого. –Т. 6. – М. : «Путь», 2003 // Библиотека Фонда содействия развитию психической культуры (Київ). – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.psylib.ukrweb.net/books/shchg02/index.htm>

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Ball, H. & Perepelytsia, P. (1996). Formuvannia hotovnosti do profesiinoi pratsi u konteksti humanizatsii osvity [Forming Readiness to the Professional Activity in the Context of education Humanization]. *Psykhologichni aspekty humanizatsii osvity. Knyha dlia vchytelia – Psychological aspects of humanization of education*, Kyiv-Rivne [in Ukrainian].
2. Dubaseniuk, O. (2010). Specyfika funkcji myslena zawodowego nauczyciela [Peculiarities and Functions of the Teacher's Professional Thinking]. *Paragmaty oswiatowe I edukacja nauczycieli*. Warszawa – Krakow: Wyzsza Szkola Pedagogiczna ZNP, Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN [in Ukrainian].
3. Kashapov, M. (2000). Psihologija pedagogicheskogo myshlenija [Psychology of Pedagogical Thinking] SPb. : Aletejja [in Russian].
4. Marusynets, M. (2014). Profesiine myslennia vchytelia: refleksyvnyi aspekt [Teacher's Professional Thinking: Reflexive Aspect] *Aktualni problemy sotsiologii, psykholohii, pedahohiky – Relevant issues of Sociology, Psychology, Pedagogy*, 2(23), 161 – 167 [in Ukrainian].
5. Mytnyk, O. & Bohomaz, N. (2013). Rozvytok myslennia na urokah pryrodoznavstva [Forming Thinking at Nature Study Lessons]. *Uchytel pochatkovoї shkoly – Primary School Teacher*, 6, 37 – 40 [in Ukrainian].
6. Kashapova, M. (2003). Psihologija professional'nogo pedagogicheskogo myshlenija [Psychology of Professional Pedagogical Thinking]. Moscow : Izd-vo «Institut psihologii RAN» [in Russian].
7. Sobko, S. (2013). Profesiine myslennia na etapi stanovlennia maibutnoho vchytelia fizychnoho vykhovannia [Professional Thinking at the Stage of Developing Future PE Teachers]. *Naukovi zapysky KDPU. Serii: Pedahohichni nauky – Scientific issues of KDPU*, 121 (2), 75 – 79 [in Ukrainian].
8. Turyshcheva, L. (2013). Pedahohichne myslennia yak ob'ekt doslidzhennia psykholohichnoi sluzhby [Pedagogical Thinking as an Object of Study Psychological Services] *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni H. S. Skovorody. Psykhologhiia – Journal of Kharkiv National Pedagogical University named after G. Skovoroda*, Vyp. 46(2), 248 – 252. – Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnpu_psyhol_2013_46%282%29_31 [in Ukrainian].
9. Halilova, L. *Organizacija diagnostiki kreativnogo pedagogicheskogo myshlenija. [Organizing Diagnostics of Creative Pedagogical Thinking]*. – Available at: http://conference.kemsu.ru/GetDocsFile?id=11081&table=papers_file&type=1&conn=confDB [in Russian].
10. Khodorovska, I. (2014). Rozvytok tvorchoho myslennia maibutnikh uchyteliv muzyky na zaniattiakh solfedzhio [Developing the future music teachers' creative thinking at solfeggio lessons]. *Profesiina mystetska osvita i khudozhnia kultura: vyklyky XXI stolittia – Professional Art Education and Art Culture: Challenges of the XXI Century*, 558 – 563 [in Ukrainian].
11. Shhedrovickij, G. *Budushhee est' rabota myshlenija i dejstvija [The future ia the work of thinking and activity]*. – Available at: <http://magister.konvent.ru/lib/ELIB/textsdif/gp.htm> [in Russian].
12. Shhedrovickij, G. (1991). Lekcii po psihologii, chitannye v Rostovskom universitete (fragmenty) [Lectures on psychology for Rostov University (fragments)] *Voprosy samorazvitiija cheloveka – Issues of Human Self-development*, 3, 3 – 32 [in Russian].
13. Shhedrovickij, G. *Processy i struktury v myshlenii [The Processes and Structures of Thinking]*. Available at: <http://www.psylib.ukrweb.net/books/shchg02/index.htm> [in Russian].